INTERCONEXIUNI TEORETICE ȘI APLICATIVE ÎN EVALUAREA CALITĂȚII VIEȚII

THEORETICAL AND APPLIED INTERCONNECTIONS IN ASSESSING THE QUALITY OF LIFE

CZU: 364.658 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.87**

Stela MILICENCO,
ORCID: 0000-0001-6996-1182
e-mail: stela.milicenco@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In the article „Theoretical and applied interconnections in assessing the quality of life" the author analyzes the concerns for quality of life research, which has become increasingly common in recent years. It is mentioned that studies in the field emphasize indicators and dimensions of quality of life, which have no important role in promoting public policies. The author notes that a source of concern is the fact that the concept of quality of life implies the objective of ensuring well-being and that material well-being is an element which, in combination with other elements, contributes to a fulfilled existence. The article also analyzes the difficulties of measuring quality of life indicators. The author emphasizes that a high quality of life presupposes the possibility of developing human potential based on such resources as individual and personal values and competences.*

Keywords: *quality of life, human development, standard of living, quality of life indicators, law of decreasing correlation.*

INTRODUCERE

Cercetările în domeniul calității vieții constituie o tematică cu o relevanță aparte, care derivă din proiectul de constituie a spațiului european, bazat pe ideea oferirii unei vieți de calitate pentru toți cetățenii. Respectiv, în articolul nr.2 al renumitului *„Tratat de la Roma"* semnat la 25 martie 1957, prin care a fost instituită Comunitatea Economică Europeană, este specificat, că unul dintre obiectivele Uniunii este *creșterea nivelului de trai și a calității vieții*. Actualmente, dezideratul de a avea o viaţă de calitate este un obiectiv firesc în cadrul tuturor societăților contemporane.

În context științific, conceptul de calitate a vieții a fost promovat în anii ’20 ai secolului trecut de către A.C.Pigou, ulterior preluat de A.Schlesinger, J.Galbraith, ș.a., din perspectiva evaluării condițiilor de viață și a nivelului de fericire în cadrul unor societăţi înalt dezvoltate. Se consideră că una din primele mențiuni ale conceptului de calitate a vieții a fost

enunțată de economistul american J.Galbraith, căruia îi aparține celebra expresie: *„...ceea ce contează nu este cantitatea bunurilor noastre, ci calitatea vieții”* [1, p. 14].

Începând cu anii ’70 conceptul a devenit nucleul unor preocupări interdisciplinare, fiind publicate primele studii globale ale calităţii vieţii și înființate câteva societăți profesioniste, care au reunit specialiştii din diverse domenii - sociologie, economie, psihologie, ecologie, politologie etc. Ariile tematice de cercetare în domeniul calității vieții s-au centrat pe *conceptualizarea detaliată a obiectivelor dezvoltării socio-economice (1), evaluarea impactului dezvoltării umane asupra calităţii vieţii (2),* și *aprecierea calităţii vieţii ca un instrument de evaluare a progresului social (3)*.

MATERIALE ȘI METODE

Articolul a fost realizat prin aplicarea metodei de documentare, fiind supuse analizei publicațiile cercetătorilor care au contribuții teoretice și aplicative în domeniul calității vieții, precum și bunele practici la nivel național și internațional în monitorizarea indicatorilor calității vieții.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În literatura de specialitate este frecvent invocată istoria lansării conceptului de calitate a vieții în mass-media occidentală în vara anului 1967, atunci când un petrolier s-a scufundat în apropierea coastelor franceze şi un val de petrol înainta spre mal, nimicind totul în calea sa. Concomitent cu aceasta, în presa occidentală este promovat conceptul de calitate a vieții. Asocierea dintre accidentul de pe coastele Franței şi popularitatea noului concept nu este lipsită de semnificație, dat fiind că umanitatea a început să-şi formuleze în termenii cei mai concreți obiectivul de asigurare a unei vieți decente. Posibil că în realitate nu a existat nici o legătură între eşuarea petrolierului şi punerea în circulație a termenului de calitate a vieții, fiind două evenimente independente, simultane, ale căror date însă s-au unit în conştiința epocii: primul, *un eveniment-şoc*, care a stârnit un val de oroare, ca apoi să treacă în uitare, cel de-al doilea, *un eveniment-tăcut*, la început observat de puțini, dar care a explodat în conştiința colectivității mai târziu, abia după ce difuzarea sa a depăşit un anumit prag [2, p. 15-17].

În ceea ce privește aspectele teoretice cu referire la calitatea vieții, vom menționa studiile din ultimii ani a cercetătorilor din România (Iu.Precupețu, I.Mărginean, B.Buligescu, S.Țoc, ș.a.), care au fundamentat abordările contemporane din domeniu, printre care: *teoria capabilităților* și *teoria calității sociale* [3, p. 227-229]. Astfel, ***teoria capabilităților*** argumentează ideea potrivit căreia viața unei persoane este o combinație a realizărilor și activităților care generic sunt numite funcționalități, iar capabilitatea persoanei se referă la variantele alternative de combinări ale acestor funcționalități. În respectiva abordare, calitatea vieții este evaluată în funcție de oportunitatea de a realiza funcționalități valoroase și de a propune o viziune a vieții ca o combinație a diverselor lucrări și stări de a fi. Drept exemple de funcționalități pot fi aduse următoarele - nevoia de a avea un nivel

de trai decent, de a fi sănătos, a avea un loc de muncă etc., dar și funcționalități mai complexe: respectul de sine, integrarea socială, realizarea profesională.

În altă ordine de idei, ***teoria calității sociale*** face legătura între structura socială și potențialul individului. Societatea în acest model este evaluată prin măsura în care cetățenii sunt capabili să participe la viața economică și socială, iar calitatea depinde de condițiile care se regăsesc la intersecția proceselor globale cu diverse nivele ale sistemului de organizare socială. Printre condiții care ar asigura calitatea vieții se enumeră securitatea economică, un loc de muncă stabil și motivant, incluziunea și coeziunea socială, precum și capacitatea de a face față schimbărilor rapide din societate.

O altă teorie care face distincția între două criterii: *oportunitățile pentru o viață bună (1)* și *rezultatele unei vieți bune (2),* este cea dezvoltată de ***R.Veenhoven*** - cercetător și fondator al renumitei reviste *„Journal of Happiness Studies”*. În funcție de aceste două criterii se disting patru dimensiuni ale calității vieții:

- *viabilitatea mediului înconjurător,* care se referă la calitatea societății în general și la posibilitățile de obținere a bunăstării și asigurării egalității sociale. La celălalt pol se află sărăcia și excluziunea socială;
- *utilitatea vieții,* fiind invocat impactul social al diverselor componente ale vieții asupra situației oamenilor;
- *capacitatea de a trăi armonios* denotă oportunitățile de viață intrinseci, sau capacitatea oamenilor de a face față problemelor reale ale vieții. Printre caracteristici se numără absența dizabilității, autonomia individuală, controlul realității și creativitatea;
- *bucuria vieții* se referă la rezultatele interioare ale vieții: bunăstarea subiectivă, satisfacția cu viața și, desigur, fericirea. În continuitatea acestei idei C.Zamfir stipulează, că omul trăiește într-un mediu social, iar fericirea sa este determinată într-o măsură importantă de starea acestuia. Din acest punct de vedere, mediul socialul poate fi privit din perspectiva valorii sale pentru om, ca parte integrată a vieții umane.

Un alt aspect definitoriu, frecvent invocat în literatura de specialitate, se referă la identificarea unor modalități potrivite de măsurare și monitorizare a calității vieții, dată fiind relevanța acestor acțiuni pentru fundamentarea de politici publice. Printre cele mai cunoscute se evidențiează ***Indicele Dezvoltării Umane (IDU), Indicele OECD, statisticile Eurostat, rapoartele EPSON,*** dar, evident, lista este mult mai extinsă. Vom evidenția particularitățile prin care aceste instrumente sunt utile în monitorizarea calității vieții, respectiv:

- ***Indicele Dezvoltării Umane*** este utilizat la nivel global pentru comparaţii internaţionale şi regionale, evaluând realizările pe trei domenii ale dezvoltării umane: longevitate *(prin speranţa de viaţă)*, nivel educaţional *(printr-o combinaţie a gradului de alfabetizare a populaţiei adulte cu rata de încadrare în învăţământul primar, secundar şi terţiar)* şi standard de viaţă sau nivel de trai *(în baza produsului intern brut per capita în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare).* Deși IDU nu poate fi considerat drept un

instrument care corespunde în totalitate obiectivelor de măsurare a calității vieții, totuși indicatorul îndeplinește o funcție importantă, măsurând distanța relativă ce separă fiecare țară a lumii de obiectivele considerate a fi prioritare nu doar în prezent, ci şi în viitor, prin prisma unei vieţi lungi şi sănătoase, a accesului la diferite forme de şcolarizare şi, nu în ultimul rând, a unui nivel al venitului care să asigure un standard de viaţă decent. Totodată, trebuie subliniată relevanța domeniilor estimate în IDU, unul dintre care *(nivelul educațional)* este de o importanță aparte, or, și documentele strategice naționale promovează ideea potrivit căreia ***calitatea educaţiei determină, în mare măsură, calitatea vieţii şi creează oportunităţi pentru realizarea în volum deplin a competențelor oamenilor***. În Raportul privind Dezvoltarea Umană pentru anii 2023-2024 cu genericul *„Depășim impasul: redefinim cooperarea într-o lume polarizată”,* elaborat de UNDP, Republica Moldova s-a clasat pe locul 86 din 193 de țări, valoarea IDU fiind de 0,763 [4, p. 275];

- ***Indicele OECD*** se bazează pe teoria capabilităților *(expusă anterior)* și pe premisa potrivit căreia indivizii sunt plasați în centrul deciziilor de politici, axându-se pe evaluări ale calității vieții de tip obiectiv și subiectiv. Totodată, se iau în considerare distribuția nivelului de bunăstare pe grupe de vârstă, gen, nivel de educație;

- ***Eurostat*** promovează, de asemenea, o serie de indicatori ai calității vieții, propunând măsurarea progresului pe nouă dimensiuni, care variază de la condiții de trai - spre o perspectivă globală privind calitatea vieții: *condiții materiale ale nivelului de trai, ocuparea în câmpul muncii, sănătate, educație, timp liber. securitate economică, respectarea drepturilor de bază, mediul natural, perspectiva globală asupra calității vieții*;

- iar ***compania EPSON*** în rapoartele sale se centrează pe analiza calității vieții la nivel teritorial și o definește drept capacitatea de a-și asigura un nivel decent de trai într-un anumit context teritorial. De regulă, sunt luate în considerare trei domenii - *viața personală, mediul socio-economic* și *mediul înconjurător*, care se întrepătrund cu alte trei dimensiuni ale calității vieții: *factori facilitatori ai unei vieții bune* (muncă, conectivitate digitală, consum, spații publice, bunuri culturale), *supraviețuirea* (indicatorii care se referă la nivelul de trai) și *prosperitatea* (stima de sine, realizarea personală și profesională).

De menționat, că instrumentele prezentate, dar și multe altele, utilizează diverși ***indicatori***, care asigură vizibilitate tematicii calității vieții și oferă mecanisme de informare și promovare de politici. Cercetătorul M.McGillivray în *lucrarea „Human Well-being: Issues, Concepts and Measures”* pe bună dreptate a stipulat, că într-o primă fază au fost utilizați indicatorii economici, apoi cei sociali, printre mai cunoscuți fiind: *PIB/cap de locuitor, venitul, rata inflației, datoria externă, speranța de viață, mortalitatea infantilă, nivelul de sărăcie, accesul la servicii de sănătate, accesul la apă, nivelul de alfabetizare și de școlaritate, libertăți civile, starea ecologică* etc. Ulterior, acești indicatorii, care ofereau măsurători de tip obiectiv, au început să fie combinați cu indicatori subiectivi și cu autoevaluări ale indivizilor privind satisfacția față de viață, ceea ce a facilitat dez-

voltarea indicatorilor calității vieții. Însă și actualmente există un șir de ***dificultăţi în definitivarea unui repertoriu satisfăcător de indicatori ai calităţii vieţii,*** pe care le vom prezenta în continuare.

O dificultate provine din însuşi *scopul* pentru care indicatorii au fost constituiţi, ceea ce face posibil de a oferi o imagine nespecificată pentru calitatea vieţii. Un exemplu clasic în această privinţă îl constituie indicatorul *Produsul Naţional Brut,* care, la prima vedere, asigură posibilitatea de a stabili o corelaţie pozitivă dintre PNB şi calitatea vieţii - or, cu cât mai multe bunuri economice vor fi produse, cu atât mai mult va crește și calitatea vieţii. Însă în calcularea PNB sunt incluse și elemente care corelează negativ cu calitatea vieţii, spre exemplu, sfera serviciilor de reparaţie a bunurilor, care este importantă, dar care dincolo de un anumit nivel are o semnificație negativă: cu cât bunurile produse sunt mai puţin fiabile, cu atât se vor defecta mai repede și costul reparaţiilor va fi mai ridicat, iar, prin aceasta, şi PNB va fi mai mare.

O altă dificultate reiese din faptul, că indicatorii sociali se referă la activităţi sociale sau la produse ale acestora şi, *într-o măsură mult mai redusă, la eficienţa lor pentru calitatea vieţii.* Spre exemplu, unul din indicatorii asistenţei medicale îl constituie numărul de paturi de spital raportate la 1000 de locuitori. Acest indicator indică efortul colectivităţii de a asigura o mai bună îngrijire medicală, investiţiile realizate de colectivitate în acest sector. Pe de o parte, un număr scăzut de paturi denotă posibilităţi reduse de îngrijire medicale, pe de altă parte*,* un număr ridicat de paturi are o dublă semnificaţie: posibilităţi suficiente de îngrijire medicală, dar şi un ajutor medical ineficient (mai multe zile de tratament necesare vindecării, măsuri profilactice insuficiente).

În această perspectivă, cercetătorul C.Zamfir a formulat o legitate a semnificaţiei indicatorilor referitori la activitatea socială sau produse ale acestora pentru calitatea vieţii - ***„legea" corelaţiei descrescânde.*** Aceasta afirmă următoarele: *cu cât valorile indicatorilor referitori la activităţile umane şi produse sunt mai scăzute, cu atât corelaţia dintre ei şi calitatea vieţii este mai ridicată și cu cât valorile pe care le iau vor fi mai ridicate, cu atât capacitatea lor de a indica calitatea vieţii tinde să scadă* [2, p. 70-71]. Această „lege" se întemeiază pe următoarele constatări: în condiţii de lipsă sau de deficit, orice plus de activitate sau produs este preţios, dat fiind că el contribuie semnificativ la creşterea bunăstării, însă peste un anumit nivel de acumulare încep să se pună tot mai multe întrebări referitoare la eficienţa umană a respectivului efort. Nu este deloc întâmplător faptul că, în condiţii de sărăcie, creşterea economică apărea ca fiind necondiţionat dezirabilă. Actualmente, însă, creșterea economică nu mai este considerată o valoare în sine, accentul fiind plasat mai degrabă pe semnificaţia ei umană, pe impactul asupra dezvoltării sociale.

Nu poate fi neglijată și dificultatea referitoare la *numărul de indicatori*, care ar putea fi utilizați în măsurarea calității vieții. Acoperirea diversității componentelor vieții cu indicatori este încă foarte redusă, astfel, măsurătorile existente se referă la aspecte mai mult exterioare, în timp ce aspectele de fond rămân nemăsurate. În acest context, C.Zamfir și E.Zamfir menționează, că interesul acordat calităţii vieţii individului ar trebui completat

cu alți indicatori, propunând în cadrul unei publicații recente, spre exemplu, așa indicatori precum *calitatea vieţii colective* şi *calitatea societăţii* [5, p. 19-20].

CONCLUZII

Identificarea principalelor dimensiuni și indicatori măsurabili ai calității vieții contribuie la o mai bună înțelegere a mecanismelor de evaluare a calității vieții și a felului în care aceasta se conectează cu diverse caracteristici ale nivelului de trai. Desigur că având o evidentă finalitate practică, conceptul de calitate a vieții are un pronunțat caracter evaluativ, acesta subsumează nu doar condițiile de viață corespunzătoare diferitelor domenii, ci și criteriile de evaluare și cele de percepție a stărilor obiective și de satisfacție.

Ca orice domeniu fără o tradiţie îndelungată a cercetării, dat cu o viaţă ştiinţifică intensă, problematica impusă de necesitatea perfecţionării instrumentelor şi căilor de investigare este de o deosebită actualitate. Între problemele care reţin în special atenţia este aceea a setului de indicatori utilizaţi pentru stabilirea diagnozei calităţii vieţii prin prisma celor două dimensiuni fundamentale ale acesteia: *dimensiunea obiectivă*, reprezentată de totalitatea componentelor exterioare, materiale şi culturale ale calităţii vieţii, şi *dimensiunea interioară*, respectiv, efectul și trăirea subiectivă.

REFERINȚE

1. GALBRAITH, J. *Societatea perfectă*. Bucureşti: Editura Politică, 1997. 128 p. ISBN: 973-0-00397-1 p.14.
2. MILICENCO, S. *Dimensiuni conceptuale ale calității vieții*. Chișinău: CEP USM, 2006. 175 p. ISBN: 978-9975-917-60-5.
3. BULIGESCU, B., ȚOC, S. *Abordări conceptuale și metodologii de măsurare a calității vieții. O analiză descriptivă*. În: Calitatea Vieții. Revista de politici sociale, 32(3), 2021. București: Editura Academiei Române. ISSN: 1844-5292.
4. United Nations Development Programme (UNDP). *Breaking the gridlock Reimagining cooperation in a polarized world*. New York, 2024. 324 p. ISSN: 2412-3129.
5. ZAMFIR, C., ZAMFIR, E. Raport Social al ICCV. *Calitatea vieţii în timpul pandemiei: probleme şi politici de răspuns. Un punct de vedere sintetic*. București: ICCV, 2020. 32 p.